

Hezreti Pygamber döwründe Göktürkler we türkmen medeniýeti

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Hezreti Pygamber döwründe Göktürkler we türkmen medeniýeti
HEZRETI PYGAMBER DÖWRÜNDE GÖKTÜRKLER WE TÜRKMEN MEDENIÝETI

«Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) döwründe göktürk(men)ler we türk(men) medeniýeti» atly nutuk bilen çykyş etmäge meni iteren sebäpleriň birinjisi: Hezreti Pygamberimiz bilen döwürdeş göktürkleri, olaryň hytaýlylar, sasanylar, wizantiýalylar, araplar bilen özara syýasy gatnaşyklaryny öwrenmek, göktürkler döwrüniň türkmen medeniýetini jahylyyet döwrüniň arap medeniýeti bilen deňeşdirmek.

Ikinjisi: türkmenleriň Hezreti Pygamberimize (s.a.w) bolan garaýsy we Hezreti Pygamberimiziňem (s.a.w) türkmenler baradaky hadyslaryny ýatlatmak, göktürkler döwrüniň türkmen medeniýetiniň yslam medeniýetine ýakynlygyny ýaňzytmakdan ybaratdyr.

- Taryhda ilkinji bolup «TÜRK» adyny halkyň we döwletiň ady hökmünde ulanan Göktürk türkmen döwleti öñki Beýik Hun imperiýasynyň hem paýtagty bolan Ötükeni paýtagt şäher edinen, Muhammet pygamberiň (s.a.w) dünýä inmeginden on dokuz ýyl öñ, has takygy 552-nji ýylда «Il kagan» ünwanyň alan Bumin Kagan tarapyndan gurulypdyr.
- Göktürk türkmen döwletiniň iň gülläp ösen döwri bolan Mukan Kaganyň häkimiýetiniň soňky ýyllarynda Pygamberimiz Hezreti Muhammet (s.a.w) 571-nji ýylyň 20-nji aprelinde Mekgede dünýäni nura gaplady.
- Hezreti Muhammediň (s.a.w) doglan 571-nji ýylynda birnäçe ýyllap dowam etjek Sasany-Wizantiýa urşy başlaýar.

Häkimiýetlerini Horezme we demirgazyga tarap giňelden, Buhara, Daşkent ýaly sekiz uly sebiti döwletiň düzümine birikdiren göktürkler bolsa, eýýäm 570-nji ýylда Azerbaýjana giripdiler.

- Sasany hökümdary Anusirwan gündogarda özi üçin howp salyjy kuwwatly güýje öwrülen göktürkler bilen oňşukly ýaşamagy saýlap alyp, olar bilen dostlukly gatnaşyklary açmaga çalşypdyr. Şonuň üçinem ol Göktürk hökümdarynyň gyzyna öýlenipdir. Onuň alan şol türkmen aýalyndan bolan mirasdüßer ogly Hormuz IV (579-590) daş sypaty we edim-gylymy boýunça eýranlylaryň özüne meñzemändigi üçin oña Türkogly diýer ekenler.
- Sasanylaryň üsti bilen başlanan türkmen-arap gatnaşyklary jahylyyet döwrünüň arap şygryyjetine ýiti täsirini ýetiripdir. Arap şahyrlary türkmen garadangaýtmazlygyndan, gözsüz batyrlygyndan gorky we howsala bilen dil ýarypdyrlar.
- Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) doglan ýylynda diýseň ünsüni çekiji taryhy özgerişler bolup geçipdir. Göktürkler şol wagt özleriniň iň bir pajarlap ösýän döwürlerini başdan geçirýärdiler we olar Pygamberimiz (s.a.w) bakyýete göç etmegine iki ýyl galanda Hytaýyň boýunturugy astyna düşýär. Bilnişi ýaly, elli ýyla çeken baknalyk döwründen soň Ikinji Göktürk türkmen döwleti gurulýar we türkmenler täzeden erkinligine gowuşýar.
- Pygamberimiziň (s.a.w) türkmenler hakyndaky hadyslaryny iki topara bölmek mümkün: Birinji topardaky hadyslar türkmenler bilen gowy gatnaşyk saklamagy we olara garşıy uruşmazlygy wesýet edýär. Ikinji topardaky hadyslar bolsa türkmenler bilen araplaryň arasynda birnäçe uruşlaryň boljakdygyny, türkmenleriň Yragy we Siriýany eýelejekdigini hem-de häkimiýeti araplaryň elinden aljakdygyny ýaňzydýär.
- Pygamberimiziň (s.a.w) we arap ýörişlerinden öñ araplaryň türkmenleri azda-kände tanaýandyklaryny, olar hakyndaky maglumatlardan habarlydyklaryny belli bir derejede orta

çykarmak mümkün. Dürli ýollar bilen musulmanlaryň arasyна aralaşan türkmenler yslamy ýakyndan öwrenmäge mümkünçilik tapypdyrlar, öz ynançlary we ýasaýyş şertleri bilen yslamyn arasyndaky meñzeşlikleri görüpdirler hem-de gylyjyň zoruna galmazdan peýwagtyna musulman bolupdyrlar.

• Netijede; Pygamberimiziň doglan, kemala gelen, pygamberlik berlen we yslamyýetiň ýaýran ýyllarynda gurlan, gülläp ösen we ýykylan Göktürk türk döwleti gündogarda hytaýlylar, günbatarda sasanylar we wizantiýalylar bilen käte dostlukly, käte duşmançylykly gatnaşyklarda bolandygyny, yslamdan öñki we soñky döwürde bu gatnaşyklaryň jümmüşinde bolan türkmenleriň hem-ä jahylyýet döwrünüň araplary, hemem yslam döwründe Pygamberimiz (s.a.w) bilen bir hatarda musulmanlar tarapyndan ýakyndan tanalandygyny we goldanandygyny görmek bolýar.

Kemal GÖDE.

Göde Kemal, «Hz. Peygamber Devrinde Göktürkler ve Türk Kültürü», III. Kutlu doğum sempozyumu: tebliğler 295 s., 2000, s. 83. Taryhy makalalar